

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV – 1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2010.gada 1.martā Nr.1-5/55
Uz 05.02.2010. Nr.1-04/59-pav

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim Jurim Jelāginam**
Jura Alunāna ielā 1
Rīga, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2009-115-01

Ar Satversmes tiesas tiesneša Jura Jelāgina 2010.gada 5.februāra lēmumu Latvijas Republikas Tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) ir atzīts par pieaicināto personu un uzaicināts sniegt viedokli lietā Nr.2009-115-01 „Par Latvijas Soduzpildes kodeksa 116.panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.pantam”.

Ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto Tiesībsarga kompetenci, sniedzu Jums viedokli lietā Nr.2009-115-01.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 116.panta pirmā daļa nosaka: „Ja notiesātais soda izciešanas laikā saslimis ar psihisku slimību vai citu smagu, neārstējamu slimību, kuras dēļ viņš nav spējīgs turpināt piespriestā soda izciešanu, soda izpildes iestāde gādā par to, lai saskaņā ar likumu tiktu veikta ekspertīze. Ņemot vērā ārstu komisijas atzinumu, soda izpildes iestāde var ierosināt tiesai atbrīvot šo personu no turpmākās soda izciešanas”. No pieteikuma izriet, ka apstrīdētā norma paredz diskriminējošu attieksmi Satversmes 111.panta realizācijā, jo personām (notiesātajiem), kuras ir ieguvušas veselības traucējumus soda izciešanas laikā, ir paredzēts veselības aizsardzības mehānisms (nozīmēt ekspertīzi un tikt atbrīvotam no soda izciešanas), savukārt personām (notiesātajiem), kuru veselības stāvoklis ir līdzvērtīgs, smags, neārstējams, bet kuras šo veselības stāvokli ir ieguvušas ārpus soda izciešanas vietas, šāds veselības aizsardzības mehānisms nav pieejams. Iesniedzējs norāda, ka nav pieļaujams noteikt veselības aizsardzības mehānismu, vadoties no vietas, kur persona ir ieguvusi veselības traucējumus,

un lūdz izvērtēt Sodu izpildes kodeksa 116.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.panta otrajam teikumam.

Latvijas Republikas Satversmes 91.pants nosaka, ka „visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēktiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”. Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91.pantam, jānoskaidro: 1) vai personas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos; 2) vai apstrīdētā tiesību norma paredz atšķirīgu attieksmi; 3) vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips.¹ Latvijas Soduzpildes kodeksa 4.panta trešajā punktā kā viens no kriminālsoda izpildes pamatprincipiem ir noteikts, ka likuma priekšā visi notiesātie ir vienlīdzīgi. Līdz ar to var secināt, ka personas ar smagu vai neārstējamu slimību ieslodzījuma vietā atrodas vienādos, salīdzināmos apstākļos, kurām ir nodrošināma līdzvērtīga medicīniskā un cita veida palīdzība.

Personas veselības stāvoklis tiek ņemts vērā, nosakot sodu. Saskaņā ar Krimināllikuma 46.pantu, tiesai, nosakot sodu, ir jāņem vērā arī apsūdzētā personība un likuma ietvaros jānodrošina soda individualizācija. Tiesas uzdevums ir rūpīgi noskaidrot vainīgā personības bioloģiskās un sociālās īpatnības². Nereti, sodu nosakot, liela nozīme ir vainīgā dzimumam, vecumam, veselības stāvoklim, ģimenes stāvoklim (...). Nosakot sodu, tiesai jāpatur prātā, ka tam jābūt humānam. Latvijas Republikas Satversmes 95.pantā noteiktais princips, ka nevienu nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam, pilnā mērā attiecas arī uz kriminālsoda noteikšanu.³ Līdz ar to personas veselības stāvoklim ir nozīme gan nosakot sodu, gan nodrošinot piemērotus soda izciešanas apstākļus.

Attiecībā uz personām, kurām ir atņemta brīvība, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pants uzliek valstij pozitīvu pienākumu nodrošināt, lai visi ieslodzītie tiktu turēti apstākļos, kas ir savienojami ar cilvēka cieņu, lai soda izpildes veids nepakļautu attiecīgo personu tādas intensitātes grūtībām vai pārbaudījumam, kas pārsniedz neizbēgamo ieslodzījuma piemēroto ciešanu līmeni un, lai, ņemot vērā ieslodzījuma praktiskās prasības, ieslodzītā veselība un labklājība tiktu adekvāti nodrošinātas, jo īpaši, nodrošinot nepieciešamo medicīnisko aprūpi.⁴ Tādējādi piemērotas medicīniskās aprūpes trūkums - slimas personas ieslodzījums neatbilstošos apstākļos, var veidot apiešanos, kas ir pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantu.⁵ Tiesībsarga birojā 2009.gada 26.augustā tika ierosināta pārbaudes lieta Nr.2009-19D/1241 par

¹ Skat. Satversmes tiesas 2009.gada 14.janvāra spriedumu lietā Nr.2003-19-0103.

² Krimināltiesības, U.Krastiņš, V.Liholaja, A.Niedre, Tiesu namu aģentūra, Rīga, 2001, 105.lpp.

³ Turpat.

⁴ Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma lietā *Mouisel c. France*, nr. 67263/01, 40. punktu, CEDH 2002-IX, 1994. gada 28. janvāra sprieduma *Hurtado c. Suisse*, sērija A Nr. 280-A, Komisijas viedoklis, 15.-16. lpp., 2000.gada 26.oktobra spriedumu lietā Nr.30210/96 *Kudla v. Poland*.

⁵ Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā *Ilhan c. Turquie* [GC], Nr. 22277/93, 87.punktu, CEDH 2000-VII, un *Gennadiy Naumenko c. Ukraine*, nr 42023/98, 112. punktu, 2004. gada 10. februāris.

medicīniskās palīdzības pieejamību ieslodzījuma vietās. Tās ietvaros 2009.gada 8.decembrī Ieslodzījuma vietu pārvalde sniedza atbildi Nr.1/3-6840, kurā norādīts: „Ieslodzījuma vietu pārvaldes pieejamais finansējums 2009.gada atlikušajos mēnešos nav pietiekams, lai ieslodzītajiem nodrošinātu veselības aprūpi normatīvajos aktos noteiktajā apjomā, jo salīdzinājumā ar 2008.gadu finansējums samazināts par 30,5%. Piešķirtais finansējuma apjoms 2010.gadā diemžēl neļaus nodrošināt nepārtrauktu ieslodzījuma vietu darbību un adekvātu veselības aprūpi Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteiktā apmērā.” Pašreizējās ekonomiskās situācijas dēļ ieslodzījuma vietu apstākļi bieži neļauj saglabāt personas veselības stāvokli, kāds tas bija notiesāšanas brīdī, kad tiesa to ņēma vērā, nosakot sodu. Tādējādi personas veselības stāvoklis pēc soda noteikšanas var ievērojami pasliktināties un ar laiku pārsniegt pieļaujamo ciešanu līmeni.

Latvijas Sodu izpildes kodeksa 116.panta pirmā daļa ir skatāma kontekstā ar Krimināllikuma 59.panta piekto daļu, saskaņā ar procesuālo kārtību, kura noteikta Kriminālprocesa likuma 640.panta ceturtajā daļā. Tiesību teorijā ir atzīts, ka “vispirms veicama tiesību normas gramatiskā iztulkošana, kas nosaka tiesību normas iztulkošanas iespējamās robežas lietoto jēdzienu vārdiskās jēgas ietvaros. Ja pēc gramatiskās iztulkošanas palikušas vairākas tiesību normas iespējamās nozīmes, tad šī norma jāskata kopsakarā ar pārējām tiesību normām”.⁶ Pieteikuma iesniedzējs ir norādījis uz Latvijas Sodu izpildes kodeksa 116.panta jēdziena „notiesātais soda izciešanas laikā saslimis” neatbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.pantam. Gramatiski tulkojot, slimība ir organisma funkciju traucējumi⁷. Ļoti daudzos gadījumos slimības sākotnējā stadijā netiek konstatētas, tā, piemēram, I un II stadijā esošu kuņģa vēzi var sekmīgi izārstēt. Diemžēl Latvijā 70% no visiem kuņģa vēža slimniekiem audzējs tiek atklāts un sākts ārstēt tikai III – IV stadijā, kad izredzes uz izveseļošanos ir daudz mazākas⁸. Līdz ar to, vērtējot apsūdzētā personību, ko ņem vērā pie soda noteikšanas, var būt nezināms, vai personai nav kāda slimība agrīnā stadijā, kas vēl nav konstatēta un var izpausties soda izciešanas laikā. Ja šķiet, ka tiesību norma ir piemērojama konkrētajam gadījumam, tad subsumpcijas ietvaros jānoskaidro, vai atsevišķas faktisko apstākļu pazīmes atbilst tiesību normas tiesiskā sastāva pazīmēm⁹. Šajā gadījumā jēdziens „soda izciešanas laikā saslimis” ir skatāms kontekstā ar slimības diagnosticēšanas iespējām, piemērojot Latvijas Sodu izpildes kodeksa 116.pantu arī tādiem gadījumiem, kad soda izciešanas laikā izpaužas kāda ielaista slimība, kura nosakot sodu, vēl nav bijusi atklāta. Līdz ar to nav vērtējams slimības iegūšanas laiks un vieta, bet gan personas veselības stāvoklis konkrētajā brīdī.

⁶ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga, Renovata, 2004, 157., 158.lpp.

⁷ <http://lv.wikipedia.org/wiki/Slim%C4%ABba>

⁸ http://www.aslimnica.lv/text.php?cat=29&t_id=149

⁹ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un filozofijā. Likums un Tiesības, 2000, Nr.8, 228. lpp.

Apkopojot visu iepriekš minēto, secinu, ka Latvijas Sodū izpildes kodeksa 116.panta pirmā daļa atbilst Latvijas Republikas Satversmes 91.pantam un var tikt piemērota attiecībā uz tiem gadījumiem, kad slimība izpaudusies un tikusi konstatēta pēc personas ievietošanas sodu izciešanas vietā, ja slimība ir tāda, kuras dēļ notiesātais nav spējīgs turpināt piespriestā soda izciešanu.

Ar cieņu
Tiesībsargs

R.Apsītis

Bērziņa 67686768